

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВІ ФАКТОРИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ

© 2014 РЕВЕНКО О. В., МИХАСЬОВА Н. В.

УДК 336.143.01

Ревенко О. В., Михасьова Н. В. Бюджетно-податкові фактори, що визначають конкурентоспроможність та економічне зростання регіонів

У статті розглянуті особливості впливу бюджетно-податкових факторів на якісне економічне зростання регіону. Проаналізовано ресурсно-інноваційні фактори якісного економічного зростання регіону. Досліджено сучасний стан проблемних для ведення бізнесу умов, які притаманні економіці України, і з'ясовано, що серед найбільш проблемних факторів розвитку бізнесу в регіонах України перші місця займають нестабільність державної політики та корупція. Досліджено, що зміни питомої ваги регіонів, для яких характерна висока вагомість податкових факторів серед найбільш проблемних аспектів ведення бізнесу, мають свої особливості залежно від рівня конкурентоспроможності, що визначають подальше економічне зростання регіонів. Виокремлено умови зміцнення конкурентних позицій регіонів, які впливають на економічне зростання.

Ключові слова: бюджетно-податкова політика, конкурентоспроможність регіонів, економічне зростання регіонів

Рис.: 6. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 7.

Ревенко Олена Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри оподаткування, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: ren_hneu@inbox.ru

Михасьова Надія Василівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри оподаткування, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: nadjamikhaseva@rambler.ru

УДК 336.143.01

Ревенко Е. В., Михасева Н. В. Бюджетно-налоговые факторы, определяющие конкурентоспособность и экономический рост регионов

В статье рассмотрены особенности влияния бюджетно-налоговых факторов на качественный экономический рост региона. Проанализированы ресурсно-инновационные факторы качественного экономического роста региона. Исследовано современное состояние проблемных для ведения бизнеса условий, присущих экономике Украины, и установлено, что среди наиболее проблемных факторов развития бизнеса в регионах Украины первые места занимают нестабильность государственной политики и коррупция. Доказано, что изменения удельного веса регионов, для которых характерна высокая значимость налоговых факторов среди наиболее проблемных аспектов ведения бизнеса, имеют свои особенности в зависимости от уровня конкурентоспособности, определяющих дальнейший экономический рост регионов. Выделены условия укрепления конкурентных позиций регионов, влияющих на экономический рост.

Ключевые слова: бюджетно-налоговая политика, конкурентоспособность регионов, экономический рост регионов.

Рис.: 6. **Табл.:** 2. **Библ.:** 7.

Ревенко Елена Викторовна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры налогообложения, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: ren_hneu@inbox.ru

Михасева Надежда Васильевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры налогообложения, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: nadjamikhaseva@rambler.ru

UDC 336.143.01

Revenko Olena V., Mykhasiova Nadiia V. Budget-tax Factors That Determine Competitiveness and Economic Growth of Regions

The article considers specific features of influence of budget-tax factors upon quality economic growth of the region. It analyses resource-innovation factors of quality economic growth of the region. It studies the modern state of inherent for Ukrainian economy conditions, which are problematic for business, and establishes that instability of the state policy and corruption take first places among the most problematic factors of business development in Ukrainian regions. It proves that changes of specific weight of regions, for which high significance of tax factors is characteristic among the most problematic aspects of business conduct, have their own specific features depending on the level of competitiveness, which determine further economic growth of regions. It allocates conditions of strengthening competitive positions of regions that influence economic growth.

Key words: budget-tax policy, competitiveness of regions, economic growth of regions.

Pic.: 6. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 7.

Revenko Olena V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of taxation, Kharkiv National Economic University named after S. Kuznets (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: ren_hneu@inbox.ru

Mykhasiova Nadiia V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of taxation, Kharkiv National Economic University named after S. Kuznets (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: nadjamikhaseva@rambler.ru

Сучасний соціально-економічний розвиток України в регіональному розрізі значно залежить від податково-бюджетної політики як одного з ключових факторів спроможності створити необхідні умови для реалізації існуючого потенціалу регіонів, не кажучи вже про його посилення. Значне податкове навантаження, фінансова слабкість та низька ефективність існуючих грошових фондів й інвестиційних компаній, низька дієздатність фінансово-кредитної системи щодо мобілізації достатніх обсягів фінансових коштів та її слабка інноваційна орієнтація – усе це негативні чинники, які гальмують сьогодні

процес економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності регіонів України.

Проблеми формування податкового потенціалу регіонів і визначення ролі податків і бюджетного механізму в регіональному економічному зростанні розглядалися у роботах К. Давискіби, Ю. Іванова, І. Майбурова, В. Мельника, Л. Соловйової, Л. Тарангул та ін. При всій цінності й актуальності проведених досліджень зберігається необхідність обґрунтування характеру впливу податково-бюджетних факторів на конкурентоспроможність регіонів України та визначення їх впливу на економічне зростання регіонів,

оскільки в сучасних умовах відсутня згода в поглядах фахівців щодо напрямків та інструментів забезпечення розвитку регіонів з використанням інструментів податково-бюджетної політики.

Мета статті – дослідити теоретичні аспекти бюджетно-податкового регулювання конкурентоспроможності та визначити особливості його впливу на економічне зростання регіонів.

Основними умовами переходу економіки від спаду виробництва до стану зростання є взаємодія фінансової стійкості та інвестиційного розвитку виробництва на базі використання сучасних технологій. Для цього держава повинна активно використовувати широкий арсенал всіх сучасних інструментів регулювання економіки, які було напрацьовано світовим досвідом, у тому числі у сфері бюджетно-податкової політики.

Бюджетно-податкова політика є одним із ключових елементів державного впливу на економіку. Від якості податкової системи, від ефективності та справедливості державних витрат, від того, чи досягнуть оптимального компромісу фіскальні інтереси держави та інтереси суб'єктів господарювання, залежить не тільки поточний фінансовий стан країни, але й інвестиційний потенціал, обсяг споживчого ринку, а також зростання економіки в цілому [1].

Крім цього, бюджетно-податкова політика виступає гарним індикатором загальнодержавної політики, за допомогою якого можна зробити висновки про фактичні установки влади щодо реформування суспільних та економічних відносин в країні.

Таким чином, потужним інструментом в руках держави є бюджет, який може і повинен стати більш дієвим стимулом економічного зростання в Україні. У сучасних умовах багато вітчизняних і закордонних вчених і фахівців задаються питанням про міру впливу бюджету та бюджетно-податкової політики на економічне зростання та чи можливо досягнення високих темпів цього зростання за умови ефективного формування основних параметрів бюджету на відповідний період.

Процес переходу регіону до якісного економічного зростання здійснюється під впливом факторів різного рівня і характеру: зовнішніх, регіональних (внутрішніх) та інтегрованих (змішаних) чинників. Фактори зовнішнього порядку в основному залежать від рішень державного центру, інтегровані фактори залежать від дій (і рішень) як регіональних органів влади, так і державних, внутрішні представляють собою умови, які об'єктивно наявні та суб'єктивно створюються в регіоні. Тобто критерієм виділення факторів переходу регіону до якісного економічного зростання є той чи інший рівень їх впливу на соціально-економічний розвиток регіону. При цьому саме регіональні фактори дозволяють виявити можливості та внутрішні резерви, визначають управління економічним зростанням (рис. 1).

Фактори різних рівнів переходу регіону до якісного економічного зростання і його підтримка на рівні певної стаціонарності тісно взаємопов'язані з причинами, що стримують цей процес. Тому будь-який чинник можна розглядати як причину будь-якого негативного явища або процесу або як рушійну силу, спрямовану на його подолання.

Причому ця трансформація здійснюється на основі механізму управління якісним економічним зростанням регіону за допомогою необхідних законодавчих, організаційно-управлінських, економічних, фінансових заходів. Визначальними умовами забезпечення якісного економічного зростання є ресурсно-інноваційні чинники, які включають в себе ресурси, об'єктивно реалізують можливість якісної зміни параметрів регіональної системи (рис. 2).

Слід відзначити, що про факт існування певної залежності між темпами економічного зростання, величиною податкових надходжень та обсягами державних витрат економічна наука не має однозначного висновку. Проте при визначенні цієї залежності слід відштовхуватись насамперед від функціональної структури, а не від обсягу, зазначених показників. За невеликим винятком причини різноманітних витрат держави не можуть бути зведені до окремих провалів ринку – вони мають комплексну природу. Втім, кожний вид бюджетних витрат безпосередньо пов'язаний або з ринком збуту, або з фондом накопичення чи фондом споживання. З погляду відтворення цей вплив може бути позитивним чи негативним. Ефективність бюджетно-податкового регулювання великою мірою залежить від уміння обґрунтувати оптимальну структуру політики витрат держави [3]. Сьогодні за деякими видами витрат Україна близька чи навіть випереджає розвинені країни, але рівень їх віддачі потребує істотного підвищення [4].

У системі фінансового механізму держави бюджет відіграє значну роль у розподілі та перерозподілі національного доходу. У загальному обсязі державних фінансових ресурсів питома вага бюджету може бути різною залежно від конкретних соціально-економічних та інших задач, що вирішуються державою на даний момент. Теоретично державний бюджет може мати мінімальний обсяг у межах загальнодержавних витрат і максимальний – бути рівний розміру всіх фінансових ресурсів. Проте, незважаючи на обсяг бюджету та долю національного доходу, що перерозподіляється через нього в умовах ринкового господарства, державі необхідно мати у своєму розпорядженні значні суми грошових коштів для виконання відповідних функцій. Тому активна роль бюджету проявляється не лише в покритті безпосередніх витрат, пов'язаних з розвитком виробництва, але й з фінансуванням тих витрат, що опосередковано впливають на розширення та підвищення ефективності економіки.

Вплив бюджету на економічне зростання регіонів проявляється у двох напрямках: 1) формування його дохідної бази та 2) використання коштів бюджету.

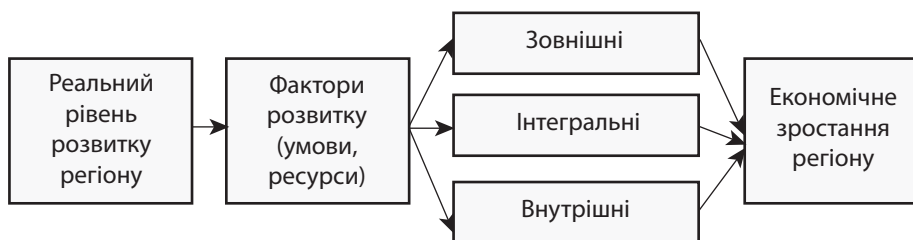

Рис. 1. Вплив факторів на якісне економічне зростання регіону [5, с. 305]

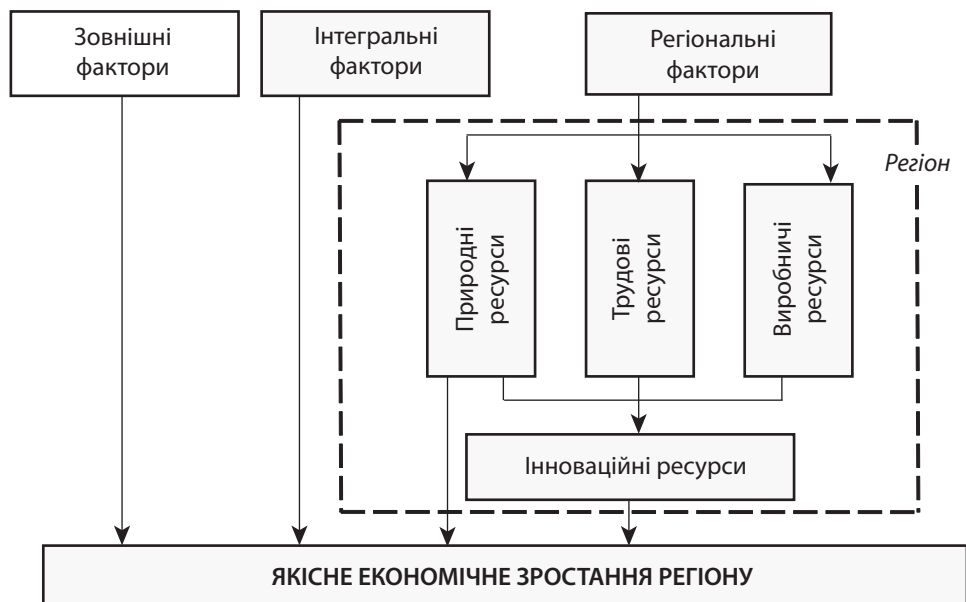

Рис. 2. Ресурсно-інноваційні фактори якісного економічного зростання регіону [5, с. 306]

У першому аспекті основні доходи державного бюджету повинні виконувати більш активну стимулюючу функцію з підвищення ефективності суспільного виробництва. Це відноситься перш за все до різних каналів надходження податкових платежів до бюджету. Важливо, щоб система цих надходжень базувалась на вірних вихідних методологічних принципах, що забезпечують [5]:

- 1) стійкість системи, оскільки у протилежному випадку неможливо говорити про стабільність дохідної бази бюджету;
- 2) стимулюючий початок надходжень до бюджету;
- 3) мобільність системи в контексті швидкості надходження доходів до бюджету, так і у сенсі самої системи.

Зазначені принципи є актуальними стосовно не лише державного, але й місцевих бюджетів, оскільки з їх допомогою держава може вирішувати хоча й різномасштабні, але в цілому однакові задачі з підвищення матеріального та культурного рівня населення на основі розвитку економіки.

Роль бюджетів як джерел і стимулів економічного зростання залежить від багатьох кількісних та якісних параметрів. При цьому, кількісний параметр зводиться до загальної ваги бюджетних коштів, що вкладаються в реальний сектор економіки, а якісний – відображує ефективність цих вкладень.

Безумовним є той факт, що політика уряду у бюджетно-податковій сфері суттєво впливає на умови ведення бізнесу

в регіонах зокрема, й у країні в цілому. Тому далі доцільно проаналізувати сучасний стан проблемних для ведення бізнесу умов, які притаманні економіці України.

За результатами міжнародних рейтингів Україна займає 82 місце зі 142 країн за конкурентоспроможністю, а також 117 і 141 за обсягом і ефективністю та рівнем оподаткування відповідно [7]. Динаміка податкових факторів в рейтингу 15 проблемних для ведення бізнесу в Україні за період 2004 – 2012 рр. наведено в *табл. 1*.

Як видно з наведених даних, для України за досліджуваний період спостерігалась більша проблемність податкового регулювання, аніж податкових ставок, виключенням є тільки 2008 – 2009 рр. Це підтверджує існуючу думку про наявні проблеми у цій сфері, повною мірою не вирішені в ході податкової реформи, основними етапами якої стали прийняття Податкового кодексу, внесення змін до Бюджетного кодексу та реформування податкової служби України.

На жаль, причиною існування вищенаведених проблем є не тільки недосконалість законодавства, як прийнято вважати. Серед найбільш проблемних факторів розвитку бізнесу в регіонах України, як з'ясувалося, перші місця займають нестабільність державної політики та корупція. Отже, зміни питомої ваги країн, для яких характерна висока вагомість податкових факторів серед найбільш проблемних аспектів ведення бізнесу, просліджується залежно від типу розвитку економіки, що показано на *рис. 3 – 5*.

Таблиця 1

Податкові фактори в рейтингу проблемних для ведення бізнесу в Україні та тип розвитку економіки

Фактор	Ранжирування факторів по роках					
	2004 – 2005	2007 – 2008	2008 – 2009	2009 – 2010	2010 – 2011	2011 – 2012
Податкове регулювання	1	4	7	4	4	2
Ставки податків	3	5	3	8	8	5
Тип розвитку економіки	Перехідні з 1 на 2стадію	Перехідні з 1 на 2стадію	Стадія 2: орієнтовані на ефективність	Стадія 2: орієнтовані на ефективність	Перехідні з 1 на 2стадію	Перехідні з 1 на 2стадію

Складено за [6, 7].

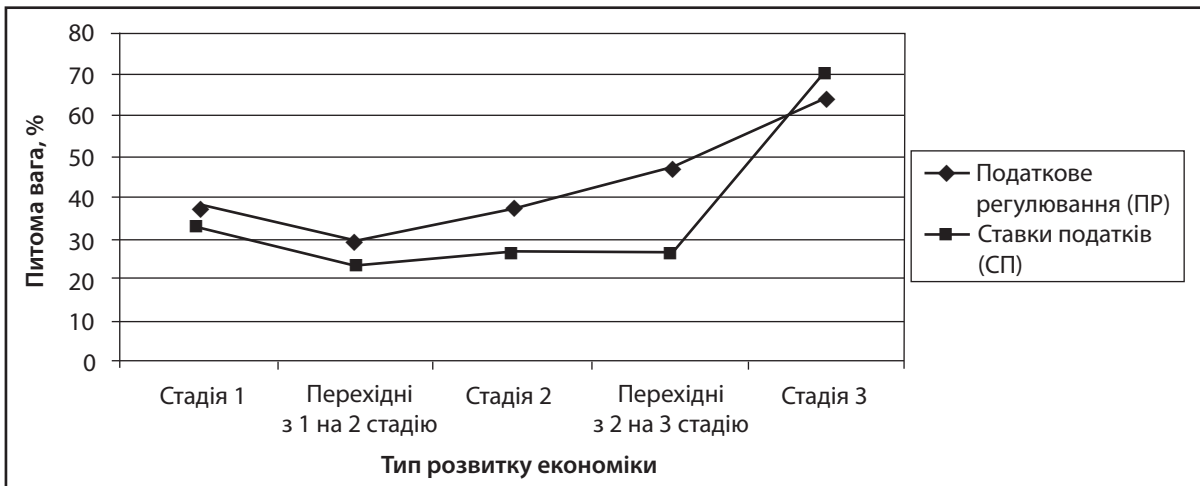

Рис. 3. Питома вага країн, для яких характерна значна проблемність податкових факторів для ведення бізнесу (2009 – 2010 рр.)

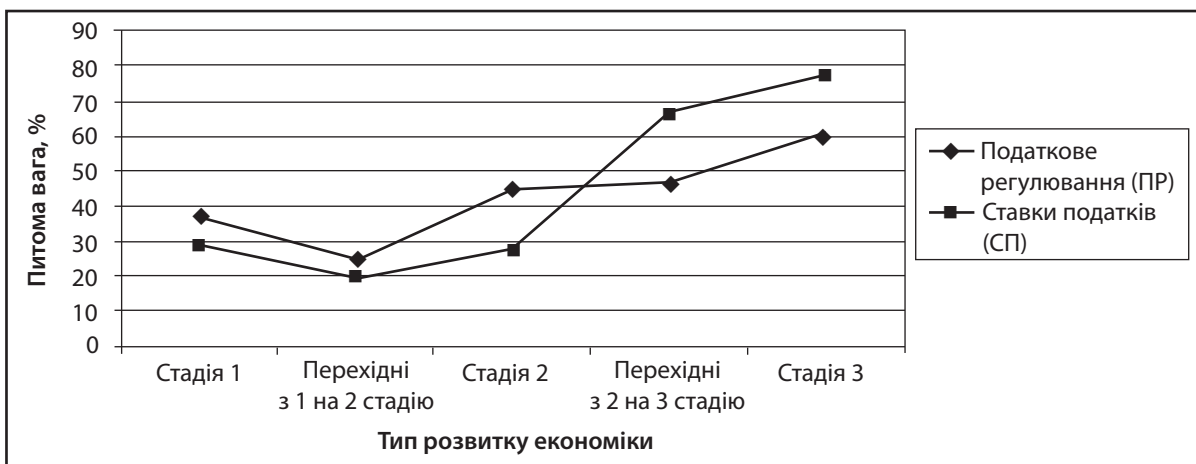

Рис. 4. Питома вага країн, для яких характерна значна проблемність податкових факторів для ведення бізнесу (2010 – 2011 рр.)

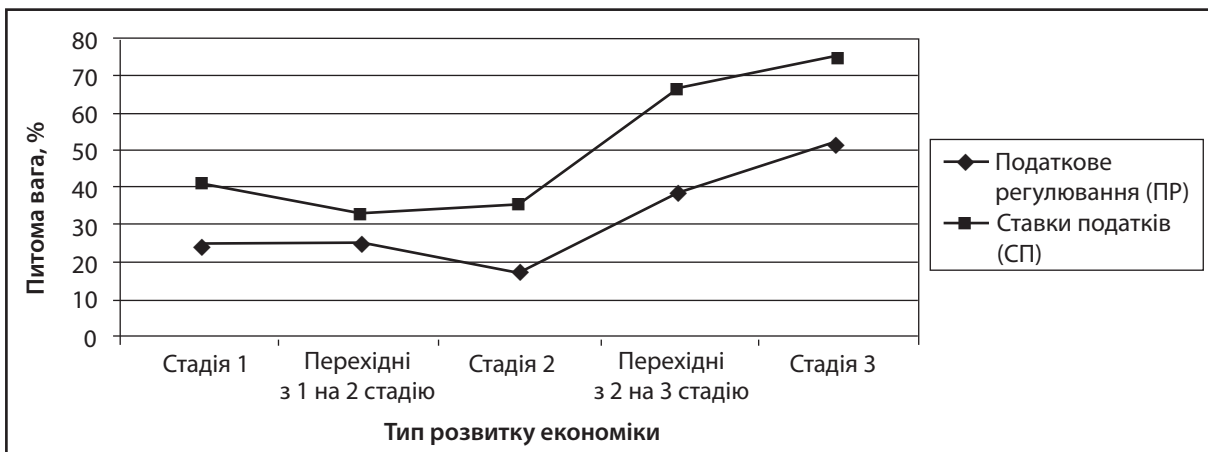

Рис. 5. Питома вага країн, для яких характерна значна проблемність податкових факторів для ведення бізнесу (2011 – 2012 рр.)

Аналіз даних, наведених у табл. 1 і на рис. 3 – рис. 5, дозволяє зробити такий висновок: з підвищенням рівня економічного зростання держави підвищується значущість і проблемність податкових факторів у веденні бізнесу. Причому найбільший розрив і стійкість проблемності ставок податків простежується на останній стадії – інноваційному розвитку.

Цей факт можна частково пояснити інертністю податкових систем і несвоєчасністю трансформації податкових механізмів відповідно до змін потреб бізнес-середовища. Податкова система має бути гнучкою, щоб відповідати загальним цілям (пріоритетам) розвитку, встановленим на різних етапах еволюції, а також створювати або підтримувати конкурентні переваги регіонів країни.

У результатів аналізу вказаних показників виявилось, що зміни питомої ваги регіонів, для яких характерна висока вагомість податкових факторів серед найбільш проблемних аспектів ведення бізнесу, мають свої особливості залежно від рівня конкурентоспроможності (табл. 2), що визначають подальше економічне зростання регіонів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетно-налогова політика государства / Под ред. Т. В. Игнатовой. – Ростов н/Д, 2007. – С. 199.
2. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012. Назустріч економічному зростанню та процвітанню [Елек-

Таблиця 2

Вагомість податкових факторів для формування конкурентоспроможності регіонів

Приналежність регіону	Висока вагомість, %		Середня вагомість, %		Низька вагомість, %	
	ПР	СП	ПР	СП	ПР	СП
Група 1 (високий рівень КСП): Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Харківська, Одеська області, м. Київ	57	0	43	29	0	71
Група 2 (середній рівень КСП): АРК, Вінницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька області, м. Севастополь	46	8	46	46	8	46
Група 3 (низький рівень КСП): Житомирська, Кіровоградська, Тернопільська, Херсонська, Чернігівська	60	0	40	80	0	20

Розраховано за [2].

При формуванні податково-бюджетної політики необхідно враховувати доцільність застосування певних видів та особливості впливу податково-бюджетних факторів на конкурентоспроможність регіону (рис. 6), які забезпечать формування підґрунтя для економічного зростання в регіонах країни.

Умовами зміцнення конкурентних позицій регіонів, які впливають на економічне зростання, можуть бути:

- 1) узгодження і захист інтересів регіону всередині країни і за кордоном. Владні структури мають забезпечувати створення умов для того, щоб кожний суб'єкт країни максимально використовував свій потенціал і все менше потребував державної допомоги;
- 2) залучення інвесторів та удосконалення економічної структури, сприяння розвитку в регіоні малого і середнього бізнесу;
- 3) створення системи регіональних податкових пільг і гарантій для діяльності підприємницьких, комерційних структур та інвесторів;
- 4) нарощування зовнішньоекономічного потенціалу і розширення торгово-економічних зв'язків регіонів;
- 5) узгодження механізмів взаємодії учасників податково-бюджетних відносин.

ВИСНОВКИ

Здійснення ефективної податково-бюджетної політики в регіональному розрізі дозволить їй не лише забезпечувати нормальне функціонування регіонів, а й використовувати свої засоби впливу для досягнення цілей економічного зростання. Основним шляхом посилення дієвості податково-бюджетної політики є зняття протиріч між її складовими і орієнтування на створення конкурентних переваг податкового характеру з урахуванням специфіки економічного зростання регіонів та переваг і недоліків податкової конкуренції. ■

тронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2012_body_ua_20.11.2012.pdf

3. **Каравая І. В.** Налоговое регулирование рыночной экономики / И. В. Каравая. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 215 с.

4. **Крючкова Н. М.** Механізм податкового регулювання економічного розвитку України / Н. М. Крючкова // Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2009. – Том 14, Вип. 15. – С. 55 – 62.

5. **Черкасова Т. П.** Инновационный экономический рост в посткризисной России: институциональная модель и механизм государственной политики : монография / Т. П. Черкасова. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2011. – 460 с. – С. 256.

6. The Global Competitiveness Report 2009 – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org>

7. The Global Competitiveness Report 2011 – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org>

REFERENCES

Biudzhetto-nalogoiva politika gosudarstva [Fiscal policy of the state]. Rostov-na-Donu, 2007.

Cherkasova, T. P. *Innovatsionnyy ekonomicheskyy rost v postkrizisnoy Rossii: institutsionalnaia model i mekhanizm gosudarstvennoy politiki* [Innovative economic growth in post-crisis Russia: institutional model and the mechanism of public policy]. Volgograd: Izd-vo VolGU, 2011.

Каравая, І. В. *Nalogoivo regulirovanie rynochnoy ekonomiki* [Tax regulation of the market economy]. Moscow: YUNITI-DANA, 2000.

Kriuchkova, N. M. "Mekhanizm podatkovoho rehuliuвання ekonomichnoho rozvytku Ukrainy" [Tax regulation mechanism of economic development of Ukraine]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova*, vol. 14, no. 15 (2009): 55-62.

"The Global Competitiveness Report 2009 – 2010" <http://www.weforum.org>

"The Global Competitiveness Report 2011 – 2012" <http://www.weforum.org>

"Zvit pro konkurentospromozhnist rehioniv Ukrainy 2012. Nazustrich ekonomichnomu zrostanniu ta protsvitanniu" [Report on the Competitiveness of Regions of Ukraine 2012. Towards economic growth and prosperity]. http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2012_body_ua_20.11.2012.pdf

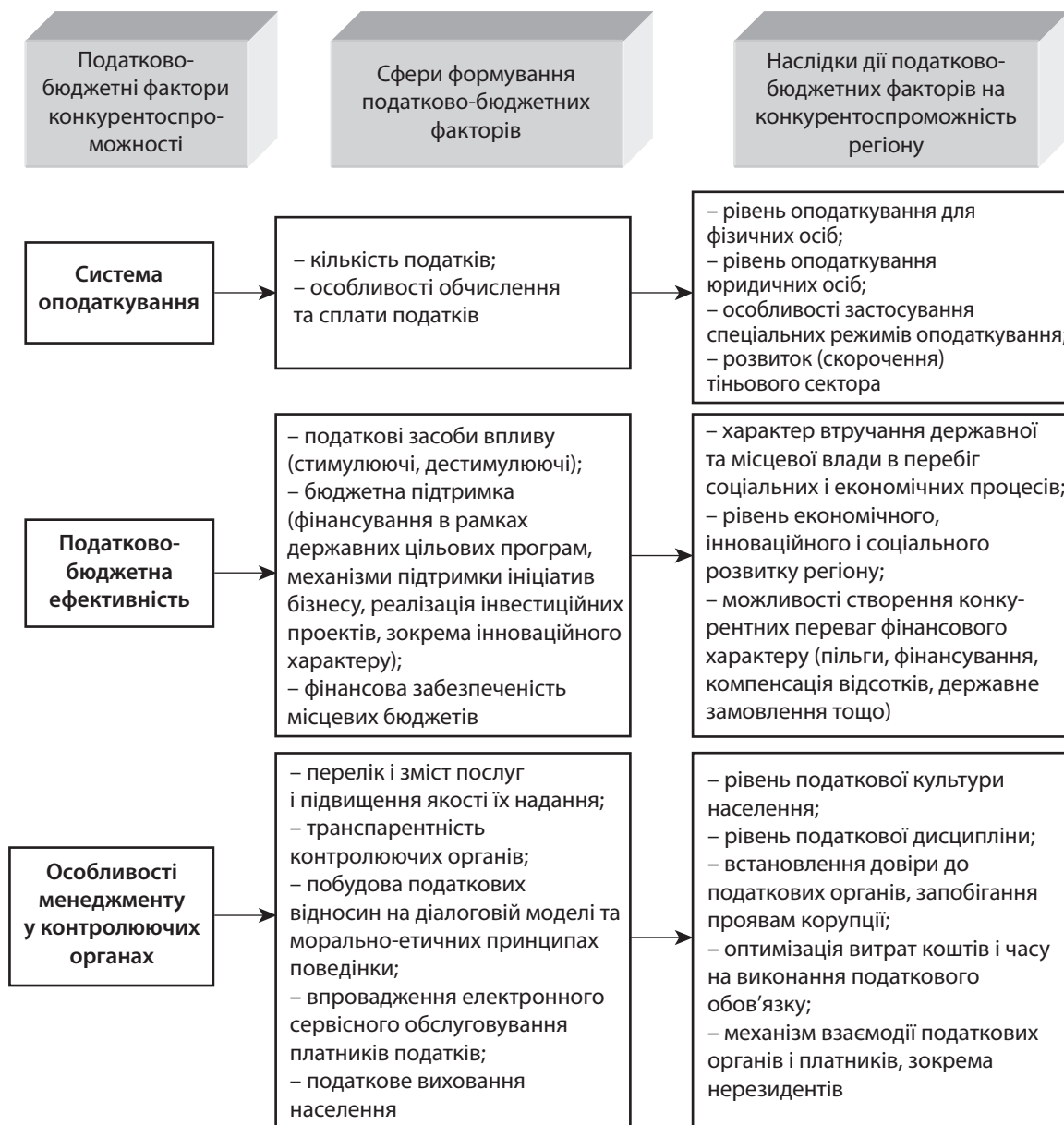

Рис. 6. Види та особливості впливу податково-бюджетних факторів на конкурентоспроможність регіону